smanjenju zahtjeva za izdavanje pomorske knjižice u doba izgradnje željezničke pruge Rijeka – Zagreb kada se veliki broj pomoraca odlučio nesnosne uvjete plovidbe zamijeniti mirnijim poslom kod kuće. Na kraju teksta nalazi se tumač pomorskih pojmova i imena. *Deset godina djelovanja KUU "Sv. Andrej" iz Bakra* Tijane i Josipa LUZER, posvećen je obljetnici udruge, veoma važne za promicanje bakarske društvene i kulturne djelatnosti, utemeljene 1993. god. prigodom obilježavanja 140. godišnjice posvećenja bakarske crkve Sv. Andrej. Pod okriljem Udruge nalazi se i zbor kojem su autori i pridali najviše pažnje, dopunivši tekst popisima članova zbora, održanih koncerata, preslikama iz štampe te fotografijama u boji. Mate VIDAS, u članku *Toponimi katastarskih općina Hreljin i Ružić selo,* donosi abecednim redom čak 432 naziva u spomenutome području. Slijedi rad *Hreljinske žrtve u ratovima XX. stoljeća,* Vlade MILOŠA i Mate VIDASA. Autori donose tablice s imenima svih Hreljana poginulih u četiri ratna sukoba, Prvome i Drugome svjetskom ratu, Španjolskom građanskom ratu i Domovinskom ratu. Imena, prezimena, godine rođenja i brojne druge podatke o žrtvama u Prvome i Drugome svjetskom ratu i poraću za Zlobin, selo iznad Hreljina, donosi Radovan TADEJ u radu *Zlobinski žrtvoslovnik XX. stoljeća.*

Nema sumnje da sa ovakvim sadržajima *Bakarski zbornik* znatno pridonosi našemu golemu poznavanju prošlosti ovoga dijela Kvarnerskoga primorja. Za očekivati je da će novo uredništvo – na čelu s apsolventom povijesti Borisom Petkovićem na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta u Rijeci – znatno više poraditi na objavljivanju materijala o prošlosti ali i sadašnjosti bakarskoga područja, utoliko više što ima mnogo arhivskoga materijala, a i znatan broj poznavalaca bakarskoga života, dakle s autorima članaka ne bi se smjelo oskudijevati.

*Maja Polić*

## ZBORNIK DRUŠTVA ZA POVJESNICU KLANA

Klana, smještena na području sjeverozapadno od Rijeke, danas je središte istoimene općine koja obuhvaća i mjesta Breza, Lisac, Studena i Škalnica. Devedesetih godina prošloga stoljeća kod nekolicine njezinih stanovnika pojavila se želja za otkrivanjem lokalne povijesti Klane i njezine okolice, baštine te valorizacijom djela pojedinih zaslužnih pojedinaca klanjskoga kraja koje bi valjalo izdvojiti i zasebno proučavati. S tim je ciljem 1994. god. u Klani osnovano Društvo za povjesnicu koje je uskoro postalo podružnica Katedre Čakavskog sabora. Odlučeno je, također, kako će ono jedanput godišnje organizirati kulturno–znanstveni skup posvećen jednom od zasigurno najpoznatijih Klanjaca, ali i Hrvata uopće, Matku Laginji. Oko te ideje okupili su se ne samo zaljubljenici u klanjski kraj, već i znanstveni te kulturni djelatnici iz drugih krajeva, podupriješvši tako hvale vrijedan ali nimalo lagan posao.

Zalaganjem članova Društva utemeljena je i publikacija, *Zbornik društva za povjesnicu Klana. Prilozi za povijest, kulturu i gospodarstvo.* Većina priloga edicije dolazi sa spomenutog skupa "Dani dr. Matka Laginje"; tu su i izvještaji arheoloških istraživanja te konzervatorskih akcija koje se izvode u suradnji s riječkim Konzervatorskim odjelom; po prvi puta objavljeni su povijesni izvori, a dani su i značajni doprinosi dijalektologiji, toponimiji, obavijesti o obljetnicama, vijesti sa predstavljanja knjiga, izložbi, potom fotodokumentacija kojom završava svaki broj zbornika, i još mnogo toga. Većina priloga završava sažecima na talijanskom ili engleskom jeziku. No, krenimo redom.

Prvi svezak izašao je 1995. godine. Nakon predgovora sastavljenog od Uredništva, u kojem su naznačeni temeljni ciljevi i zadaci Društva, uslijedila je rubrika DR. MATKO LAGINJA sa opsežnim prilogom dr. sc. Petra STRČIĆA, *Hrvatski narodni preporoditelj i ban dr. sc. Matko Laginja.* Prof. Strčić proveo nas je burnim, brojnim događajima ispunjenim životom ovoga Klanjca, prikazavši široki spektar Laginjina interesa, opravdano ga svrstavši u sam vrh najistaknutijih i najzaslužniji Hrvata. Rubrika STARIJI ZAPISI donosi prve zabilješke o klanjskom području - prijevod teksta *Klana i Škalnica* iz knjige "Die Ehre der Herzogshums Crain" Johanna Weikkharda Valvasora; tekst *Studena, Klana, Breza, Lisac, Škalnica* iz knjige dr. M. Laginje "Kastav grad i općina"; *Klana i Škalnica* iz knjige Luigia Foscana "I castelli medioevali dell' Istria". U treći blok uvršteni su referati sa prvog Kulturno – znanstvenog skupa "Dani Matka Laginje" održanog u Klani 19. i 20.III.1994. Tako je o dijalektološkim terenskim istraživanjima na području Klane govorila dr. Iva LUKEŽIĆ. Laginju kao pisca, preko njegovih "Istarskih pričica" objavljenih u zagrebačkom "Viencu" predstavila je prof. dr. sc. Mirjana STRČIĆ. Dr. Petar STRČIĆ razmatrao je Laginjine radove iz različitih oblasti – politike, prava, povijesti, književnosti, lokalnih običaja, davši i njihovu ocjenu kao povijesnih vrela. Anton GIRON pozabavio se periodom između raspada Austro – Ugarske, 1918. god. do potpisivanja ugovora u Rapallu, 1920. godine, uz osvrt na različite aspekte klanjskoga života. Dušan PRAŠELJ donosi rezultate potrage za izvornim narodnim glazbenim izričajem kao produktom izvorne seoske kulture. O prirodnim obilježjima Klanjskog područja krucijalnih za agrarnu djelatnost tijekom XX. st. govorio je dr. sc. Vinko TADEJEVIĆ. Rubrika PREDAVANJA U DRUŠTVU donosi izlaganje msgr. Milana SIMČIĆA, o odnosu Svete Stolice i Hrvata od najranije povijesti do današnjih dana. Nekoliko zanimljivih članaka nalazi se u PRILOZIMA. To su: *O župnoj crkvi Sv. Jerolima u Klani, O "Klanjskome grbu"* i *Općina Klana* Ivana ŠNAJDARA; *Kućica u staroj Rebri* Antona STARČIĆA ŠOPEĆA; *Nogomet – najveći promicatelj imena Klana* Slavka GRŽINČIĆA i Oskara VALENČIĆA. U odjeljak pod nazivom DOMAĆA BESIDA uvrštene su dvije pjesme klanjskih pjesnika, Antona STARČIĆA ŠOPEĆA i Maria TAUČERA. Prilozi autora Ivana ŠNAJDARA *150. obljetnica Osnovne škole u Klani* i *15. obljetnica mješovitoga*

*pjevačkog zbora "Dr. Matko Laginja" u Klani* objavljeni su u rubrici OBLJETNICE. Slijede IZVJEŠĆA, s dva priloga Josipa GRŽINČIĆA, *Izbjegličko središte u Klani* i *Priprema za otvaranje etnografske zbirke u Klani* te prilog Anite AFRIĆ, *Osnivačka skupština Društva za povjesnicu Klana.* Na kraj Zbornika uvrštene su crno-bijele fotografije s motivima klanjskog područja i svakodnevice iz starijih razdoblja i današnjice te grb u boji.

Drugi svezak izašao je 1996. godine. Ovoga puta na prvome mjestu nalazi se odjeljak STARIJI I STRANI ZAPISI koji započinje prijevodom kratkog teksta *Klana* iz knjige "Graščine na nekadanjem Kranjskem" slovenske povjesničarke Majde SMOLE. Slijedi odlomak *O narodnim običajima* iz knjige Ive Jardasa "Kastavšćina". Poduži predgovor u nastavku objavljenom (s njemačkog prevedenom) tekstu parničnog spisa baruna de Lazarinija i župe Klana (1781.-1799.) koji je sačuvan u navedenoj župi, sastavio je Ivan ŠNAJDAR. Izlaganja sa drugog po redu Kulturno-znanstvenog skupa "Dani Matka Laginje" održanih u Klani 18. i 19. III. 1995. objavljena su u drugom bloku. Dr. sc. Iva LUKEŽIĆ dala je prikaz mjesnog, čakavsko-ikavskog govora Studene. Mr. sc. Silvana VRANIĆ, pak, daje jezični opis mjesnog govora Lisca, koji dijeli obilježja tipova govora dijela susjedne Istre, Gorskog kotara te jugozapadnog dijela Slovenije. O ekonimima, onomastičkim terminima za naseljeno mjesto u općini Klana govorio je Stanislav GILIĆ. Prof. dr. sc. Mirjana STRČIĆ obradila je neobjavljene prve dnevnike Matka Laginje koje je vodio od 1868. do 1872. godine. Prilog Laginjinoj biografiji dao je Ivan ŠNAJDAR, istražujući njegovo osnovnoškolsko te gimnazijsko obrazovanje; rad je upotpunjen preslikama Laginjinih iznimnih rezultata sačuvanih u školskim matičnim knjigama. Albino SENČIĆ donosi još jedan isječak iz Laginjine mladosti, njegovu maturalnu radnju, u riječkoj gimnaziji, koju je Tadija Smičiklas ocijenio izvrsnom ocjenom. Podatke o karakteristikama mortaliteta u klanjskoj župi u razdoblju od 1821. do 1870. donosi doc. dr. sc. Ante ŠKROBONJA. Priču o Roku, svecu, iznosi Amir MUZUR: u *Klanjski Sveti Rok između kuge i kolere.* Ivan ŠNAJDAR, *Prvi klanjski vodovod – 1913. godine,* upoznaje nas sa negdašnjim velikim klanjskim problemom - opskrbom pitkom vodom te regulacijom slivnog područja Klana, uspješno riješenim 1913. godine. Antun GIRON, *Bojevi za Klanu u završnici Drugoga svjetskog rata,* daje, između ostalog, prikaz velike Riječko-tršćanske operacije koja je obuhvatila prvi i drugi boj za Klanu, oslobođenu 5. svibnja 1945. godine. Odjeljak pod naslovom DR. MATKO LAGINJA otvara prilog dr. Petra STRČIĆA, *Neobjavljeni Laginjin životopis u "Enciklopediji Jugoslavije"*; radi se o Laginjinoj biografiji koja je trebala biti objavljena u navedenom enciklopedijskom izdanju Leksikografskog zavoda u Zagrebu, no zbog prestanka izlaženja, životopis nije bio objavljen. Nenad LABUS, Mladen STOJIĆ i Ivan ŠNAJDAR autori su članka *Grbovi obitelji koje su bile u upravnim ili vlasničkim odnosima u Klani ili Škalnici;* ukratko iznose se podaci o obiteljima, njihove genealoške podatke

i grb u boji. Slijedi rad pokojne prof. dr. sc. Radmile MATEJČIĆ, *Sedam godina rada u istraživanju liburnijskog limesa,* sa detaljnim informacijama o fazama istraživanja i otkrićima. Rubrika završava prilozima *Dvije crtice iz povijesti Klane* i *Prilog povijesti lova na području Klane* Ivana ŠNAJDARA, dopunjenog preslikama dokumenata, članskih iskaznica Lovačkog društva te fotografijama. Blok IZVJEŠĆA ovoga puta donosi dvije crtice Antona STARČIĆA ŠOPEĆA: *Radovi na Gradini* te *Izložba starih slika i razglednica.* DOMAĆA BESIDA sadrži pjesme Antona STARČIĆA ŠOPEĆA i Maria TAUČERA. Blok NAŠ KRAJ U SLICI daje nekoliko fotografija i razglednica obuhvaćenih naslovom "Vremenske nepogode u slici".

Treći po redu svezak izašao je 1997. godine. Prvi blok donosi radove sa Trećeg Kulturno-znanstvenog skupa "Dani dr. Matka Laginje" održanog u Klani 16. i 17. III. 1996. Mr. sc. Silvana VRANIĆ, *Mjesni govor Škalnice u jezičnom okruženju,* pozabavila se fonološkim te morfološkim značajkama mjesnog govora toga naselja koji se uklapa u ekavski dio čakavskoga sustava. *Toponimija katastarske općine Klana* Stanislava GILIĆA donosi 612 jedinica izloženih kroz nekoliko tablica. Prof. dr. sc. Mirjana STRČIĆ, *O prvim pjesmama Matka Laginje,* obradila je dio nevelikog književnog opusa Matka Laginje, mahom pjesme pronađene u rukopisnoj ostavštini; ovdje je po prvi puta objavljena Laginjina pjesma "Naša dvistogodišnjica", nastala prigodom 200. obljetnice smrti Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana. Mr. sc. Željko KLAIĆ, *Dr. Matko Laginja kao političar u zagrebačkomu tisku dvadesetih godina,* donosi pogled na Laginjino djelovanje kroz glasila "Riječ" i "Slobodni dom", a u cijelosti donosi tri članka objavljena u "Hrvatskoj misli" i "Hrvatu". U *"Gradina" u Klani – Rezultati istraživanja u 1996. godini* arheologa Ranka STARCA objavljeni su izvještaji prve faze arheoloških istraživanja započetih 1996. godine; prilog je obogaćen ilustracijama, fotografijama, crtežima ostataka pronađenih na lokalitetu toga kaštela. *Matične knjige Klane* koje se čuvaju u Povijesnom arhivu u Rijeci, Župnom te Matičnom uredu u Klani, obradio je Albino SENČIĆ, pronašavši dragocjene podatke o značajnim događajima u životu Klanjaca. Nenad LABUS, *Građa fonda "Kotarsko poglavarstvo Podgrad" kao izvor za povijest Klane i okolice,* donosi obavijesti o fondu koji još nije istražen, a njegova je važnost za proučavanje povijesti Klane i okolice velika. Mr. sc. Tatjana PAIĆ–VUKIĆ, *Tko je bio Malkoč – beg, turski vojskovođa poražen pod Klanom 1559. godine?,* obradila je zanimljivu epizodu koja je zadesila Klanu i okolicu u kojoj su se mještani iskazali kao dobri ratnici i pobijedili. Ivan ŠNAJDAR, uz pomoć brojnih izvora, donosi obavijesti o potresu razornog učinka koji je zadesio klanjsko područje, u *Potres u Klani 1870. godine;* o tome se očitovao i Matko Laginja u pismu upućenom Vjekoslavu Spinčiću, nekoliko dana nakon potresa. Antun GIRON, *Osnivanje upravne općine Klana 1925. godine,* dao je prikaz političkih te upravnih promjena na području sjevernog Primorja od Rapallskog ugovora 1920. do odluke talijanskoga kralja u rujnu 1925. kojom je

klanjsko područje izdvojeno iz matuljske i djeluje kao zasebna općina. *Povijest Klane,* kao nacrt za širu sintezu, uz kratak osvrt na važne događaje, datume, osobe ali i neke dijalektološke i kulturne posebnosti sastavio je akademik Petar STRČIĆ. Blok pod nazivom MATKO LAGINJA donosi dva dokumenta koje potpisuje spomenuti Klanjac. To su *Podnesak Matka Laginje o potrebi uvođenja hrvatskoga jezika u istarske urede Matko Laginja* (12.veljače 1916.) i *Pokušaj reformiranja Općine Klana 1899. godine* (29. lipanj 1899.) Oba je za objavljivanje priredio Ivan ŠNAJDAR. U rubrici PRILOZI I POVIJESNO GRADIVO nalazi se nekoliko priloga Ivana ŠNAJDARA: *Urbari gospoštije Klana* – s dodatkom preslika izvoda Urbara, *Crkve klanjskoga kraja. Crkva Navještenja Blažene Djevice Marije i Sv. Antona Padovanskog,* zatim *Rudnik željeza u Studenoj* (u prilog je stavljen prijevod troškova rudnika od 1750. do 1752.) i *Klana i njezina okolica na starim zemljopisnim kartama.* Odjeljak DOMAĆA BESIDA donosi devet pjesama Maria TAUČERA i Antona STARČIĆA ŠOPEĆA, pisanih klanjskim čakavskim dijalektom. Rubrika OBLJETNICE bilježi proslavu dvaju jubileja značajnog glazbenog umjetnika, koji nije Klanjac, ali je organizator glazbenih i kulturnih događanja - Dušana Prašelja i njegovih 65 godina života te 50 godina umjetničkog djelovanja. Slijede IZVJEŠĆA s prilogom Anite AFRIĆ, *Izložbe slika mjesnih slikara i staroga oružja.* I ovaj puta na kraj je uvršten NAŠ KRAJ U SLICI, fotografije Klane i klanjaca te aerosnimke iz 1996. godine.

Četvrti svezak tiskan je 1998. godine. Cjelina ČETVRTI I PETI KULTURNO – ZNANSTVENI SKUP "DANI DR. MATKA LAGINJE", koji su održani u Klani 22. i 23. ožujka 1997. i 21. do 28. ožujka 1998., započinje radom mr. sc. Silvane VRANIĆ, *Idiom Breze – dio liburnijskoga podsustava ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja;* autorica se potrudila dokazati stajalište navedeno u naslovu koristeći utvrđene dijalektološke kriterije. Stanislav GILIĆ u *Toponimija katastarske općine Studena,* raščlanio je 170 jedinica spomenute općine u četiri skupine. Mr. sc. Željko BARTULOVIĆ, *Dr. Matko Laginja i istraživanja Vinodolskog zakona,* pozabavio se Laginjinim radom *Vinodolski zakon,* o tome znamenitome pravnopovijesnom spomeniku, koji je Laginja objavio u zadarskom časopisu "Pravo" 1875. godine. Rad *Matko Laginja između narodno – liberalne i kršćansko – socijalne struje u Istri, s osvrtom na položaj hrvatskog tiska (1918.-1928.)* napisao je mr. sc. Željko KLAIĆ; Laginja je ostao neutralan između spomenute dvije struje, zdušno se zalažući za ujedinjenje obiju snaga protiv zajedničkog neprijatelja: talijanskoga okupacijskog imperijalizma. *Obilježavanje smrti dr. Matka Laginje u suvremenom tisku* Albina SENČIĆA, donosi desetak novinskih članaka koje su donijele vijest o smrti ovog istaknutog rodoljuba i političara; to su, među ostalima, *Istra, Obzor, Jutarnji list, Jugoslavenski Lloyd* i *Novo doba.* Članak Gorana CRNKOVIĆA, *Pokušaji i učinci protuhrvatske promidžbe Ivana Krstića u Klani,* bavi se praksom talijansko–talijanaške politike koja je pobuđivala regionalizam na prostoru Istre u nakani da obustavi širenje

hrvatskog pokreta; u tu svrhu potkupljivani su pojedinci iz navedenih područja, tako i Klane. Dr. sc. Irvin LUKEŽIĆ donosi *Neka svjedočanstva o Grobničko – klanjskim odnosima u 16. i 17. stoljeću,* u razdoblju neposredne turske opasnosti za stanovnike tih dvaju susjednih područja. Na temelju izvora, poglavito onih pronađenih u riječkom Državnom arhivu, Ivan ŠNAJDAR, u radu *Obitelji Panizzoli i Scampicchio u Klani XVII. stoljeća,* donosi kratki prikaz svakodnevice klanjskog područja i genealoške tablice te grbove spomenutih obitelji. Dr. sc. Irvin LUKEŽIĆ pronašao je dvije oporuke koje je, uz informativan uvod u integralnom obliku na talijanskom jeziku objavio u članku *Oporuke baruna Antonia Panizzolija.* Gordana SOBOTA–MATEJČIĆ, *Barokna skulptura u Klani,* dala je prikaz tri klanjska vrijedna ostvarenja. Zanimljiv doprinos sfragistici, pomoćnoj povijesnoj znanosti, dao je Ivan ŠNAJDAR, u *Pečatima kroz povijest klanjskoga kraja (1);* izlaže više desetaka pečata – upravnih, vezanih uz talijansku vlast, školskih itd. Ovaj broj zbornika donosi i *Izvještaj o tijeku i rezultatima istraživanja Gradine u Klani* arheologa Ranka STARCA izvršenih u ljeto 1997. godine; sadržaj je obogaćen dvama tlocrtima lokaliteta. *Prilog istraživanju glazbenog opusa dr. Jerka Gržinčića* dao je Dušan PRAŠELJ donoseći i popis stotinjak njegovih uradaka. Dr. sc. Stjepan BAHUN i dr. sc. Vladimir TOMIĆ s Geološko – paleontološkog zavoda Prirodoslovno – matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koji već 42 god. na području Klane obavljaju terensku nastavu, surađujući sa tamošnjom Osnovnom školom, dali su geološki prikaz Lisca, Laza, Klane, Škalnice i Studene u članku *Geologija područja Klane.* Cjelina POVIJESNI PRILOZI I GRADIVO donosi drugi dio rada *Klana i njezina okolica na starim zemljopisnim kartama,* obogaćenog s 15 kopija; slijedi *Župni ured i stan,* te crtica *Benito Mussolini, talijanski diktator u Klani* sa dvije fotografije koje potvrđuju taj posjet. Tu se još nalaze radovi Josipa ĆIKOVIĆA, *Jakov Lusnik – klanjski učitelj 1841.-1906.* i Antona ISKRE, *"Protokol kunfina općine Studena" (Granice katastarske općine Studena).* U ovaj je broj po prvi puta kao zasebna cjelina uvrštena rubrika PREDSTAVLJANJE KNJIGA; tako saznajemo da su knjigu *Hrvatski istarski trolist* prof. dr. sc. Mirjane Strčić i akademika Petra Strčića u Klani predstavili akademik Lujo Margetić, Vlasta Hrvatin-Smetko i Ivan Šnajdar, a govorili su i sami autori. Drugu knjigu, *Govori Klane i Studene,* predstavili su autorica prof. dr. sc. Iva Lukežić, akademik Milan Moguš te Ivan Šnajdar. Poglavlje MATKO LAGINJA donosi portrete i skulpture Matka Laginje koje je sakupila prof. dr. sc. Vanda EKL te presliku komemorativnog govora kastavskog podnačelnika Bože Dubrovića sa sjednice Općinskog zastupstva u Kastvu 24. lipnja 1930. Blok Z DOMAĆU BESIDU REČENO sadrži pjesme Antona STARČIĆA ŠOPEĆA koji je pripremio za tisak i nekoliko domaćih poslovica i uzrečica. Skupina radova s podnaslovom "S čin su se naši stari bavili", donosi tekstove *O košnji va lazu* Marije Valenčić Spicijarove, *Ledenice i snižnice* te *Malin va Klane* Antona STARČIĆA ŠOPEĆA. U IZVJEŠĆIMA Anita AFRIĆ donosi obavijest o *IV. i V. Kulturno – znanstvenog skupa "Dani dr. Matka*

*Laginje"* te *Glasnik Općine Klana 1. i 2.*, kao i rad Ane ŠUŠNIK-MUDRIĆ, *Povodom 30. godina rada u novoj školskoj zgradi.* NAŠ KRAJ U SLICI i ovog puta sadrži fotografije i razglednice starijeg i novijeg datuma.

Peti svezak, tiskan 1999. godine, pod naslovom *Klanjski kraj kanta,* u cijelosti je posvećen 20. obljetnici Mješovitog pjevačkog zbora "Dr. Matko Laginja" - Klana, (1979.-1999.). Izdavanje ovog broja omogućili su Mješoviti pjevački zbor "Dr. Matko Laginja" i Katedra čakavskog sabora – Društvo za povjesnicu Klana. Prilog *U povodu 20. obljetnice zbora* Ivana ŠNAJDARA sadrži obavijesti o zbivanjima neposredno prije osnutka zbora, njegovim pjevačkim djelatnostima, voditeljima, donoseći i njihove biografije. Tijekom dva desetljeća postojanja, zbor je bio nagrađivan čak 54 puta, što je najbolji pokazatelj njegove kvalitete. Šnajdar u nastavku donosi imena ukupno 123 pjevača, članova zbora tijekom 20 godina. O specifičnosti repertoara zbora saznajemo kroz prilog maestra Dušana PRAŠELJA, *Zbirka zborskih skladbi iz repertoara Mješovitog pjevačkog zbora "Dr. Matko Laginja" - Klana.* Kako klanjski zbor jedini u Hrvatskoj izvodi lovačke skladbe, maestro Prašelj je ovom prigodom odlučio objaviti njih trideset, komponiranih na temelju primorsko – istarskog autohtonog melosa, a dio su repertoara isključivo ovog zbora. Također, mjesto u prigodnom broju Zbornika našle su obrade istarskih narodnih pjesama, lovačke skladbe drugih autora te duhovne skladbe. Zbornik upotpunjuju fotografije voditelja i članova zbora.

Šesti svezak iz 2001. god. sadrži gotovo dvostruko više radova od prethodnih. Posvećen je 70. obljetnici smrti dr. sc. Matka Laginje i 560. Obljetnici Klanjskoga glagoljskog natpisa. Odjeljak 560. OBLJETNICA GLAGOLJSKOGA NATPISA IZ KLANE sadrži bilješku Ivana ŠNAJDARA *Glagoljski natpis iz Klane.* Autor napominje kako je riječ o fragmentu većeg natpisa od kojega je sačuvan tek manji dio; ovo je dokaz da je u tom području u prvoj polovini XV. st. u upotrebi bila glagoljica. *Iz povijesti Klane i glagoljice* naslov je rada akademika Luje MARGETIĆA, koji govori o širenju slavenske Službe Božje na Sjevernojadransko područje, zatim o natpisu i klanjskoj povijesti srednjovjekovlja. Cjelina DR. MATKO LAGINJA donosi izlaganja sa VII. dana posvećenih dr. Laginji, održanih u Klani u ožujku 2000. godine. Na prvome mjestu nalazi se članak akademika Petra STRČIĆA, *Laginja danas.* Strčić ga ističe kao uzor današnjim političarima, kao primjer kako se valja upustiti u borbu za interese svoga naroda, ne ugrozivši pritom vlastito poštenje. Josip ĆIKOVIĆ, *Doprinos dr. Matka Laginje razvoju školstva Istre*, prikazao je kako se Laginja kroz političko djelovanje, zalagao za osnivanje hrvatskih škola na području Istre, čime bi se spriječila denacionalizacija tamošnjeg hrvatskog stanovništva. *Dva izborna proglasa u vezi s kandidaturom Matka Laginje za Carevinsko vijeće u Beču 1891.* pronađeni su u njegovoj ostavštini, a autor mr. sc. Željko KLAIĆ govori o Laginjinoj predizbornoj retorici i atmosferi koja je popratila izbore. Isti autor zastupljen je još jednim člankom,

*Matko Laginja i Josip Wilfan u vremenu nakon Prvoga svjetskog rata.* Laginjini zapisi razgovora sa Wilfanom, voditeljem Političkog društva "Edinost" iz Trsta, prema Klaiću, značajan su svjedok za proučavanje odnosa Istre prema Kraljevini SHS te Kraljevini Italiji. *Matko Laginja i društvena gibanja u vrijeme njegova banovanja* dr. sc. Hrvoja MATKOVIĆA, prikazuje život na području Hrvatske tijekom Laginjina banovanja 1920. god. sa posebnim osvrtom na tada česte seljačke pobune. Dr. Matković, prikazao je politički angažman Laginje u doba nastanka Kraljevstva SHS, s osvrtom na njegovo predsjedništvo Hrvatske zajednice, dajući konture gašenja njegovog političkog djelovanja, u *Politički lik Matka Laginje prije i poslije banovanja. Matko Laginja i kralj Aleksandar* posljednji je prilog dr. Matkovića u ovom svesku. Laginja zbog svog političkog opredjeljenja - rodoljublja, zagovaranja legalizma nije uživao kraljevu potporu, te je zbog toga, na koncu, bio smijenjen s mjesta bana. O odnosu Stjepana Radića i Matka Laginje u, za obojicu značajnoj godini, 1920. – Laginja postaje banom, a Radić izdržava zatvorsku kaznu po nalogu centralne beogradske vlade – pisala je dr. sc. Bosiljka JANJATOVIĆ, u članku *Dr. Matko Laginja i Stjepan Radić 1920. godine.* Dr. Janjatović pisala je, također, i o nesnosnim socijalnim prilikama u državi stvorenoj 1. XII. 1918. god. te o odnosu i nastojanju bana Laginje da započne njihovo rješavanje, u članku *Ban Matko Laginja i socijalna problematika. Dr. Matko Laginja na fotografiji, umjetničkoj slici i skulpturi,* posljednji rad u ovome bloku pripada Ivanu Šnajdaru; autor, među ostalim, objavljuje Laginjino poprsje koje se nalazi u Puli te poprsje iz Mirogojskih arkada. Odjeljak RASPRAVE I ČLANCI započinje radom akademika Franje ŠANJEKA *Crkva u obrani "Ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva".* Autor ističe napor Crkve za očuvanjem hrvatskog nacionalnog identiteta usmjeravajući na planu političke, religiozne i društvene obnove. Dvojica autora, dr. sc. Azem KOŽAR i dr. sc. Salih JALIMAM, u članku *Uloga Malkoč-bega u političkoj i vojnoj strukturi osmanskog društva XVI. stoljeća,* pozabavili su se značajnim povijesnim likom, sudionikom vojnih aktivnosti na sjevernom Jadranu, predstavljajući tu epizodu kao pokazatelj uspona Osmanlija. Ivan ŠNAJDAR, *130. godina pošte u Klani 1870.-2000.,* dao je pregled poštanske djelatnosti Klane, nekoć u rukama dvojice feudalaca. Osvrnuo se i na njezine djelatnike i nekoliko lokacija na kojima je djelovala. Rad je potkrijepljen velikim brojem fotografija. Akademik Petar STRČIĆ, *Rapallski ugovor 1920. god. i klanjsko područje. Uzroci i posljedice,* donosi osvrt na političke prilike nakon Prvoga svjetskog rata kada je klanjsko područje zakratko našlo u sastavu Države SHS, pa za talijanske okupacije i Rapallskog ugovora kojim se veliki dio tog područja našao pod Kraljevinom Italijom. *Nekoliko zapisa o Studenoj,* jednom od mjesta današnje klanjske općine sastavio je Josip LUČIĆ BOTRIN. *O prvim naznakama i razvoju kulturno – prosvjetnog rada u Klani* autora Josipa ĆIKOVIĆA, donosi podatke o osnivanju Čitaonice, Društva Sv. Jeronima koje je njegovalo književnu djelat-

nost i drugih koji su unaprijedili tamošnji društveni život. Ćiković je zastupljen i člankom *Pučka, Osnovna škola Studena (osnivanje i njen razvoj)*; osnovana je davne 1843. godine. Arheolog Ranko STARAC dao je *Izvještaj o tijeku istraživanja i sanacije ostataka utvrde Gradina u Klani u 1998., 1999. i 2000. godini,* nabrajajući radove – čišćenje, otkopavanje i sanacija. Numizmatičar Bože MIMICA, u *Nalaz Mletačkog novca u Klani,* donosi rezultate arheoloških iskapanja 1997. godine na lokalitetu iste Gradine. Ivan ŠNAJDAR donosi drugi dio svoga rada *Pečatima kroz povijest Klanjskoga kraja;* uspio je preko pečata različitih ustanova upoznati čitatelje sa njihovom prošlošću, značajnim djelatnicima i ocjenom značaja za klanjski kraj. U ovom broju objavljena su i tri znanstvena rada Stanislava GILIĆA; prvi, *Škaljska toponimija,* donosi analizu 146 zabilježenih toponimskih jedinica; *Lišaška toponimija,* analizu njih 119, dok *Brežanska toponimija* sadrži analizu 174 toponimske jedinice. Ivana STARČIĆ obradila je *Prezimena u Općini Klana,* davši tako prilog lokalnoj onomastici. Željka ŠARČEVIĆ, *Germanizmi u govoru mjesta Klane,* obradila je tuđice, u ovom slučaju germanizme koji su i danas u upotrebi, prikazavši ih na tri leksičke razine: fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj. Mr. sc. Ljerka i dr. sc. Tihomir MARJANAC te mr. sc. Koraljka MOGUT, *Dolina Gumance u doba pleistocena,* donose rezultate rekonstrukcije paleookoliša u navedenoj dolini, smjestivši nastanak pronađenih materijala u mlađi Würm; kao prilog uvrštene su fotografije nalazišta. Vlado BOŽIĆ, *Istraživanje ponora Gotovž 1959. godine,* prisjetio se speleološkog istraživanja koje je okupilo čak 75 istraživača i neprilika s kojima su se susretali. *Endemične biljke šireg područja Klane* obradio je prof. dr. sc. Ivo TRINAJSTIĆ, uvrstivši spomenuto područje, u biljno – geografskom smislu, na granicu sredozemnog biljnog svijeta i onog planinskoga zaleđa. *Šumsko bogatstvo Klane* dr. sc. Dominika RAGUŠA donosi podatke o eksploataciji šumskog područja od strane šumarije Klana te njihovim obnavljanjem istog. Anton STARČIĆ ŠOPEĆ, *Brežanski puhari,* govori o lovu na te jestive životinjice te o njihovoj pripremi, koja je još u rimsko doba bila znana kao "hrana za bogove" (Deorum Cibus). Rubrika PRILOZI I GRADIVO donosi treći dio članka *Klana i njezina okolica na starim zemljopisnim kartama* Ivana ŠNAJDARA, sa preslikama nekoliko karata u prilogu. Šnajdar u nastavku donosi i radove *Kako je mogla izgledati Župna crkva Sv. Jerolima u Klani, Pokušaj osnivanja škole za lijesnu industriju u Klani* i *Literarni prilog o lovu u Klani.* IZVJEŠĆA ovoga puta donose zapise Ivana ŠNAJDARA o izboru dr. sc. Petra Strčića u redovno članstvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – o izboru za akademika, o Kipu Sv. Antona Padovanskog i o Sedmim "Danima dr. Matka Laginje" održanim u ožujku 2000. god. u Klani, daje i izvještaj sa izložbe fotografija ostataka talijanskih utvrđenja i objekata te govori izborima 2000. godine. Anita AFRIĆ upoznaje čitatelje sa sadržajem petoga po redu Klanjskoga zbornika, VI. danima dr. Matka Laginje održanih u ožujku 1999. godine, o 3.,

4., 5., 6., i 7. broju "Glasnika Općine Klana" te Klanjskim suvenirima, prospektima, vodičima i razglednicama. Ana SUŠNIK-MUDRIĆ izvješćuje o radu Osnovne škole Klana u školskoj godini 1999.-2000., a Ivana STARČIĆ o Kućici "Rebar". DOMAĆA BESIDA nastavlja donositi literarne uratke klanjskih pjesnika, Antona STARČIĆA ŠOPEĆA, Maria TAUČERA, Veljka KOVAČEVIĆA i Matije RASPORA. U rubriku NAŠ KRAJ U SLICI ovog puta uvrštene su fotografije, te razglednice iz privatne kolekcije dr. Vladimira Smešnog. Na sam kraj uvrštene su i fotografije članova nogometnog kluba "Klana" koje je 2001. god. proslavilo sedamdesetu obljetnicu; slike su iz razdoblja između Prvog i Drugog svjetskog rata te neposredno nakon njega.

Zbornik predstavlja simbiozu lokalnih zanesenjaka, zaljubljenika u zavičaj i njegove vrijednosti, te visokoznanstvenih djelatnika izvan Klane; svakako, bitan početni poticaj je činjenica da je u Klani rođen slavni i zaslužan dr. Matko Laginja. Rezultat toga su značajni doprinosi povijesnoj znanosti, filologiji, toponimiji, povijesti gospodarstva, povijesti svakodnevice itd. Možemo reći kako prinosi povijesti toga područja neće ostati nepoznati, što je i bila prvotna nakana članova Društva za povjesnicu Klana (Katedre čakavskog sabora). Treba još samo dodati da Zborniku kao glavni urednik na čelu stoji u mnogočemu i inače vrlo agilan Klanjac, profesor Ivan Šnajdar.

*Maja Polić*

## PRAPUTNJAK
ZBORNIK RADOVA, BR. I. I II.

Potporom Mjesne zajednice Praputnjak te velikog broja mještana godine 1981. objavljen je prvi broj Zbornika posvećenog malom mjestu ponad Bakra, Praputnjaku. Pred čitateljima se po prvi puta nalazi skupina članaka, čiji su sadržaji svojevrsna sinteza; osvijetljena je povijest i svakodnevica jednog maloga primorskog mjesta, a zabilježene su, također, i promjene te dolazak novih vrijednosti koje su na svoj način oplemenile živote Praputnjaraca. Brojne manifestacije prožete iznimnom ljubavlju za zavičaj, pored nemalih pojedinačnih angažmana u otkrivanju segmenata prošlosti, svjedoče i o osobitoj ljepoti kulturnog nasljeđa Praputnjaka. Potaknuti time, ali i činjenicom da ne postoji edicija u kojoj bi čitatelji na jednom mjestu dobili uvid u prošlost i sadašnjost njihova mjesta, u postojanje velikog broja istaknutih sumještana koji su djelovali na različitim područjima života, nekolicina Praputnjaraca odlučila je svome rodnom mjestu dati poklon trajne vrijednosti. Tako, čak nakon sedam godina prikupljanja materijala i temeljitih priprema, uloženi trud i znanje urodili su plodom - nastao je opsežan, izuzetno sadržajan i raznovrstan zbornik koji je u mnogočem rijetkost te je primjer i za druge lokalne historiografije.

U tom Zborniku na 516 tiskanih stranica objedinjeni su uradci znanstvenoistraživačkog, stručnog, publicističkog i literarnog karaktera. Zanimljivost i vrijednost edicije podiže i veliki broj

# HISTORIJSKI ZBORNIK

Godina LVIII
Zagreb 2005.

UDK 93/99
ISSN 0351-2193
Historijski zbornik, god. LVIII, str. 1-244, Zagreb 2005.

Izdavač
*Društvo za hrvatsku povjesnicu*

Redakcijski odbor
*Slaven Bertoša*
*Mirjana Gross*
*Tvrtko Jakovina*
*Ivan Kampuš*
*Franko Mirošević*
*Ivica Prlender*
*Tomislav Raukar*
*Petar Strčić*

Glavni i odgovorni urednik
*Ivica Prlender*

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:
*ABC Clio*
*Historical Abstracts*
*America: History and Life*

Adresa uredništva
*Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska*

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:
*Ibis-grafika*, IV Ravnice 25, Zagreb